

Nadere regels instandhouding historische graven gemeentelijke begraafplaatsen Zaanstad 2025

Het college van burgemeester en wethouders,

gelet op artikel 26 van de Verordening op het beheer en het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Zaanstad 2023;

Besluit:

vast te stellen de "Nadere regels instandhouding historische graven gemeentelijke begraafplaatsen Zaanstad 2025"

I. Criteria voor bescherming van graven van overleden personen met een bijzonder belang

De criteria

De criteria worden gevormd door onderscheid te maken tussen:

- graven van historische betekenis vanwege de persoon of
- graven waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft.

Voor beide kunnen nadere, meer specifieke criteria opgesteld worden. Met name ten aanzien van de eerste generatie van de Molukse gemeenschap worden door gemeente Zaanstad uitdrukkelijke criteria gehanteerd.

Bij de criteria voor historische betekenis gelden vooral biografische overwegingen. Op basis van de persoonsgegevens en de (historische) betekenis van die persoon bij leven, wordt een overweging gemaakt.

Alle andere criteria hebben betrekking op de kwaliteit van de grafmonumenten. In sommige gevallen, vallen deze samen.

De zeven hoofdcriteria zijn gegroepeerd onder de letters A t/m G, waarbij alleen de criteria onder A gelden voor het graf op zich, en B t/m G gaan over het grafmonument.

Selectiecriteria beschermingswaardige graven en grafmonumenten

De criteria kunnen in het kort als volgt benoemd worden:

- Biografische betekenis van de begravene;
- Ouderdom grafmonument;
- Materiaalgebruik en hantering;
- Vormgeving van het monument;
- Bijzondere symboliek;
- Passend in karakter van het grafveld
- Technische staat.

Het criterium A voor persoonsgraven (los van de waarde van het grafmonument) wordt hieronder nader verklaard en uitgewerkt.

A) Biografische betekenis van de begravene (max. 5 punten)

Om op grond van dit criterium een graf te kenmerken als beschermd historisch graf dienen, onder meer de volgende richtlijnen:

- De overledene moet minimaal 30 jaar geleden zijn overleden en;
- De overledene moet publicaties van enig belang op zijn naam hebben of er is over hem/haar gepubliceerd, of;
- De overledene is onderdeel van een bijzondere groep of betrokken geweest bij een bijzondere gebeurtenis, of;

- 2 gemiddeld; bekend en heeft enige invloed gehad op de historie
- 3 belangrijk; heeft de nodige invloed gehad op de historie
- 4 zeer belangrijk; heeft veel invloed gehad op de historie
- 5 uitzonderlijk; belangrijke pijler in de historie

De hierboven weergegeven gradatie gaat ook op voor lokaal, regionaal of landelijk belang. Hoe meer impact een overledene op de historie heeft gehad of nog heeft, hoe groter ook zijn stempel op de lokale, regionale of landelijke geschiedenis.

Voor deze criteria kan naar alle overledenen uit het grafregister gekeken worden, dus ook degenen die geen grafmonument meer hebben maar waarvan nog wel een graf aanwezig is. In de lijst kan voor deze personen gekozen worden voor een aanduiding met een andere kleur en dit kan ook vertaald worden op een kaart, door ook hier een aanduiding in een afwijkende kleur toe te passen.

B) Ouderdom grafmonument

Zoals al aangegeven komen niet alle grafmonumenten zonder meer in aanmerking om op de lijst te worden geplaatst. Nieuwe of vernieuwde monumenten worden niet opgenomen, tenzij deze op een graf van een persoon staat die historische betekenis heeft. Verder kan een ouderdomsgrens aangehouden worden om enige afstand te creëren tussen de hedendaagse grafcultuur en datgene wat van waarde is.

Meestal wordt gekozen voor een periode die aansluit op die voor personen. Dat betekent dat gekozen wordt voor dertig jaren. Die periode geeft voldoende distantie om de kwaliteit van de grafcultuur op waarde te kunnen schatten. Voor bijzondere grafmonumenten van personen die korter geleden begraven zijn, kan een vermelding opgenomen worden zodat daar in de administratie rekening mee gehouden kan worden. Aan een dergelijke aantekening kunnen verder geen rechten of verplichtingen toegekend worden ten opzichte van het grafmonument. Aan dit criterium worden geen punten toegekend maar is een voorwaarde.

Uiteraard kan, indien dit gewenst wordt, het belang van de ouderdom uitgedrukt worden in de toekenning van punten. Bijvoorbeeld alle grafmonumenten die van voor 1900 zijn 2 punten en die tussen 1900 en 1950 1 punt. Op basis hiervan kan in een lijst ook gemakkelijk gefilterd worden.

C) Materiaalgebruik en hantering

Bijzondere materialen zijn met name materialen die in het algemeen niet vaak gebruikt zijn voor grafmonumenten in de Zaanstreek, zoals zandsteen, marmer of (oudere toepassingen van) graniet. Ook metaal (hekwerken of gietijzeren monumenten) en houten grafmonumenten kunnen van belang zijn. Hantering gaat over de wijze waarop bijvoorbeeld het grafmonument technisch bewerkt is. Dus het gebruik van een bijzonder materiaal met een slechte afwerking zal minder snel in aanmerking komen dan een goed verwerkt materiaal. In dit geval geldt dat extra gelet wordt op afwijkende materialen met de vraag of ze daadwerkelijk bijzonder zijn.

Indien een grafmonument van een uitzonderlijk materiaal is gemaakt of een bijzondere bewerkingswijze kent, dan wordt aan het monument een punt toegekend.

D) Vormgeving van het monument

De vormgeving van een individueel grafmonument kan van doorslaggevende betekenis zijn, bijvoorbeeld vanwege het feit dat het typologisch zeldzaam is. Bij het aspect vormgeving wordt ook gelet op de belettering van het grafmonument. Voor dit criterium wordt ook gekeken naar de plaats van het grafmonument binnen het algehele karakter van de begraafplaats. Een dergelijk monument kan namelijk beeldbepalend zijn.

Indien sprake is van een bijzonder vormgegeven grafmonument dan wordt aan het monument een punt toegekend.

E) Bijzondere symboliek en afbeeldingen

Symbolen op grafmonumenten zijn er in veel varianten. Op Nederlandse begraafplaatsen zijn de palmtak of het kruis de meest voorkomende symbolen, beide verwijzend naar het christelijke geloof. Alleen wanneer sprake is van een uitzonderlijke vormgeving zou zo'n symbool opgenomen kunnen worden in de lijst. Persoonlijke symboliek of een samenvoeging van verschillende betekenissen kan een dusdanig symbool opleveren dat er sprake is van een bijzonder symbool. Sommige symbolen

hebben een zwaar beladen betekenis. Door deze juist te behouden kan het symbool in de juiste context worden geplaatst.

Zo kunnen bijvoorbeeld op graven van Molukse KNIL-militairen specifieke symbolen en afbeeldingen gevonden worden die heel duidelijk verwijzen naar deze bevolkingsgroep. Voor dit criterium wordt gekeken naar de algemene deler, maar ook naar de uitzonderlijke symbolen.

Wanneer een grafmonument voorzien is van een bijzonder symbool dan wordt aan het monument een punt toegekend.

F) Passend in karakter

Hier wordt feitelijk niet gekeken naar de intrinsieke waarde van het grafmonument, maar naar de rol ervan in het collectieve geheel. Dat betekent dat het grafmonument bijvoorbeeld goed aansluit bij het karakter van een bepaald grafveld op de begraafplaats. Groepen of rijen van hardstenen zerken of meerdere stèles (rechttopstaande, hoge, platte, meestal stenengrafplaat of grafzuil met een tekst en meestal ook een afbeelding in reliëf) op rij met een gave vormgeving, een omranding en grafvulling met bijvoorbeeld steen of grind kunnen in aanmerking komen. Een en ander hangt af van de totale context. Ook grafmonumenten die sterk opvallen in het beeld en ankerpunten vormen in de beleving komen in aanmerking. Zo kunnen bijvoorbeeld grote en hoge grafmonumenten om die reden op de lijst worden geplaatst.

Indien een grafmonument kenmerkend is binnen het karakter van een grafveld dan wordt aan het monument een punt toegekend.

G) Technische staat

Niet van doorslaggevende betekenis maar wel belangrijk is de technische staat van het grafmonument. Wanneer bijvoorbeeld het monument onherstelbaar beschadigd is, kan dat een andere waardering inhouden dan wanneer het monument gaaf is. Dit criterium speelt pas een rol wanneer de technische staat van onderhoud goed is. Dat betekent dat te slechte grafmonumenten niet opgenomen worden. Ook kan hier de afweging gemaakt worden om van hetzelfde type grafmonument alleen die te nemen die op dat moment in betere staat verkeren dan de rest. Verder is dit onderdeel van belang bij de uitwerking van het toekomstig beleid.

De aanduidingen die hier gebruikt worden:

- Goed: het grafmonument is constructief in orde en vertoont uiterlijk geen gebreken.
- Redelijk: het grafmonument is constructief in orde maar vertoont gebreken als scheurvorming, sterke vervuiling of slijtage.
- Matig: het grafmonument vertoont constructieve gebreken zoals afgebroken, verschoven of missende onderdelen.
- Slecht: het grafmonument is constructief afgeschreven. Alleen compleet herstel kan het oude voorkomen herstellen.

De uiteindelijke lijst

De uiteindelijke lijst komt op de volgende wijze tot stand. De verschillende gegevens van de inventarisatie zijn verwerkt in een spreadsheet, waarbij het grafnummer leidend is. Daarnaast worden de namen van de overleden opgenomen, hun jaar van overlijden, rol of gebeurtenis waarbij ze betrokken waren en vervolgens de score op de verschillende criteria. Uiteraard wordt ook opgenomen om wat voor soort grafbedekking het gaat en wat de technische staat is. Ook wordt vermeld welke materialen van belang zijn, welke symboliek en in een aparte kolom kan zijn aangetekend of er bijvoorbeeld sprake is van scheurvorming, steken of dat het grafmonument sterk vervuild is. In de kolom 'aantekening' worden eventuele bijzonderheden over het grafmonument vermeld.

Waardering van de criteria

Niet elk criterium legt evenveel gewicht in de schaal. Genealogie en monumentale waarde vormen feitelijk de twee hoofdcategoryën voor de beoordeling. In dit onderdeel wordt uitgelegd hoe de criteria gewaardeerd kunnen worden en wat hun gewicht is in de afweging.

In eerste instantie krijgen de geselecteerde personen bijvoorbeeld een waardering van 1 t/m 5, waarbij 5 staat voor het meest uitzonderlijk. Dat betekent dat een hoge waarde aan de persoon en diens historie gehecht kan worden.

Vervolgens wordt gekeken naar het grafmonument. Elk van de genoemde items (materiaal, vormgeving, symboliek en karakter) krijgt één punt indien ze op dat item scoren. In totaal kan een grafmonument met een bekende persoon op de hiervoor beschreven wijze dus maximaal 9 punten scoren.

Een overzicht met historische graven die niet worden beschermd, omdat zij nog niet voldoen aan het criterium van 30 jaar, wordt bewaard om nieuwe graven van dit overzicht waarvan de grens van 30 jaar is bereikt, te kunnen toevoegen aan de lijst.

II. Procedurele regels voor het beheer van de lijst van beschermde historische graven

Na de eerste vaststelling door het college van de lijst met beschermde historische graven komen er in de loop van de jaren graven bij die aan de criteria voldoen, zoals het bereiken van de grens van 30 jaar. Ook kunnen particuliere rechthebbenden op een grafrecht en derden zelf verzoeken doen voor bescherming van een historisch graf door opname op de lijst.

Daarom gelden de volgende regels voor het beheer van de lijst:

1. Het college kan gebruik maken van de bevoegdheid de lijst te wijzigen, door eens per vijf jaar of indien daartoe aanleiding is, hoogstens eens per twee jaar, de lijst aan te passen.
2. Het college wijst een commissie aan, welke toetst of de graven op de lijst zoals bedoeld in artikel 26 lid 1 van de Verordening op het beheer en het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Zaanstad 2023 voldoen aan de gestelde criteria.
3. Deze commissie bestaat uit:
 - a. een onbezoldigd lid met kennis van de betreffende begraafplaats(en) namens en zo mogelijk op voordracht van een historische kring in Zaanstad;
 - b. twee medewerkers namens de gemeente Zaanstad, te weten: de beheerder begraafplaatsen en een beleidsmedewerker erfgoed.
4. Het college ziet erop toe dat deze commissie:
 - a. minimaal vijfjaarlijks en maximaal tweejaarlijks toetst welke graven nog bestaan en kunnen worden toegevoegd aan de lijst vanwege het bereiken van de grens van 30 jaar;
 - b. voorafgaande aan iedere voorgenomen ruiming van graven of grafbedekkingen nagaat of zich daaronder graven of grafbedekkingen bevinden die mogelijk voldoen aan de criteria zoals bedoeld in de nadere regels;
 - c. aanmeldingen door derden zoals burgers of rechthebbenden, die vermoeden dat een graf of grafbedekking mogelijk in aanmerking komt voor opname op de lijst historische graven, op verzoek nagaat;
 - d. voldoet en blijft voldoen aan de gewenste samenstelling. Indien dit om welke reden dan ook niet mogelijk is, besluit de programmamanager erfgoed over de benoeming van nieuwe leden of het beëindigen van de benoeming van zittende leden.
5. Beleidsmedewerkers of beleidsondersteuners zorgen zoveel mogelijk voor uitvoering van:
 - a. bijhouden van een overzicht van graven die voldoen aan de criteria, maar die nog niet op de lijst staan;
 - b. registratie van binnengekomen verzoeken en het niet ruimen van de betreffende graven gedurende de looptijd van de beoordeling;
 - c. het in kennis stellen van rechthebbenden, nabestaanden of andere belanghebbenden over een voorgenomen besluit tot opname van een graf op de lijst;
 - d. het niet ruimen van graven met een positief conceptbesluit, in afwachting van een definitief besluit door het college;
 - e. het voorbereiden van besluitvorming door het college en het publiceren van de lijst;
 - f. het pas afvoeren van een graf van de lijst nadat rechthebbenden, nabestaanden of andere belanghebbenden daarover zijn geïnformeerd.

III. Inwerkingtreding

1. Deze nadere regels treden in werking op de eerste dag volgend op de datum van bekendmaking.
2. Deze nadere regels aangehaald als: "Nadere regels instandhouding historische graven gemeentelijke begraafplaatsen Zaanstad 2025"

*Aldus vastgesteld in de vergadering van burgemeester en wethouders van Zaanstad, 09-12-2025,
drs. J. Hamming, burgemeester*

mr. L. Graaff, gemeentesecretaris